

DOI: 10.31648/an.10557

Agnieszka Światłowska

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8418-5923>

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Rewers, Gdańsk/ Teacher Training Centre Rewers,
Gdańsk

a.swiatlowska.edu@gmail.com

Wisława Szymborska we Włoszech. Studium przypadku literackiego sukcesu

Wisława Szymborska in Italy: A Case Study of Literary Success

Abstract: The article analyzes the phenomenon of Wisława Szymborska's literary success in Italy, with a particular focus on the reasons behind her extraordinary popularity in the country. Despite her initially limited recognition, Szymborska eventually became the most widely read poet in Italy, surpassing even local authors. The paper illustrates how Pietro Marchesani's Italian translations of Szymborska's work, the support of Italian scholars of Polish studies, and the author's unique poetic style contributed to the immense interest in her writing. The article also discusses examples of Szymborska's poetry permeating Italian popular culture, media, and public spaces, creating both a large-scale literary and sociological phenomenon.

Keywords: Szymborska, literary success, Italy, Italian translations, Polish studies

„Nietypowy fenomen społeczny” (Tomassucci 2016: 44), „osobliwa socjologicznie sytuacja” (Ranocchi 2016: 291), „»poetycki przypadek« nie mający sobie równych” (Ajres 2023), „zjawisko literatury masowej, a być może najpopularniejsza »włoska poetka«” (Marinelli 2013: 8) – takie określenia dotyczące Wisławy Szymborskiej oraz recepcji jej poezji we Włoszech możemy znaleźć nie tylko w artykułach, studiach literackich, mowach konferencyjnych, książkach znanych włoskich polonistów, lecz także w codziennych gazetach, artykułach zamieszczonych w internecie czy na blogach.

Celem artykułu jest znalezienie odpowiedzi na pytanie o powód tak dużej popularności Wisławy Szymborskiej we Włoszech. Jak to się stało, że tomiki polskiej poetki obecne są zarówno we włoskich bibliotekach, księgarniach, jak i nawet w hipermarketach czy kioskach? Co sprawia, że twórczość „Szymborskiej nabywają wszyscy, [...] nawet ludzie, którzy nie czytają poezji” (Marinelli 2013: 12)? Na czym polega zjawisko „szymborskizmu” (Marinelli 2013: 8) w tym kraju?

Przyczyn, dla których Włosi lubią Szymborską, jest wiele. Jedne są bardziej oczywiste i wynikają z tradycji poetyckiej kraju przyjmującego daną literaturę, a także z talentu „pośrednika”, czyli tłumacza, a inne są mniej uchwytnie, niepodające się żadnemu racjonalnemu wytłumaczeniu (Wyka 2013: 5).

W 1996 roku, gdy Wisława Szymborska otrzymała Literacką Nagrodę Nobla, włoska prasa zareagowała na tę okoliczność konsternacją i zaskoczeniem, określając ją „niemal nieznaną kulturze światowej” (Marinelli 2013: 7) poetką. Mimo iż w rzeczywistości wiele jej tekstów było już wtedy przetłumaczonych na język włoski, a w 1988 roku Josif Brodski na Salonie Książki w Turynie uznał jej utwór *Koniec i początek* jednym z najważniejszych wierszy XX wieku, to była ona jednak znana głównie w kręgu specjalistów.

Dziś sytuacja wygląda zupełnie inaczej. Fabio Troisi, dyrektor włoskiego Instytutu Kultury w Warszawie, w wywiadzie dla PAP z 25 kwietnia 2024 roku powiedział, że obecnie Szymborska jest najczęściej czytana we Włoszech poetką, biorąc pod uwagę także poetów włoskich (Kruszyńska 2024).

Stało się tak z pewnością za sprawą Pietro Marchesaniego, pierwszego tłumacza poetki, oraz jego znajomości z wydawnictwami, w tym z najbardziej prestiżowym w kraju Adelphi (wcześniej jej tomiki wydawał również Scheiwiller, małe wydawnictwo, którego właściciel należał do elity kulturalnej kraju). Sama noblistka powiedziała o swoim tłumaczu podczas spotkania autorskiego we Włoszech: „Bez Ciebie nie byłoby mnie we Włoszech”. Jest to prawda, gdyż Marchesani tłumaczył Szymborską na długo przed przyznaniem jej Nobla i przetłumaczył wszystkie wiersze, poza ostatnim, pośmiertnym zbiorem. Zmarł bowiem tuż przed nią, a Szymborska przesłała na jego pogrzeb kwiaty ze szpitala. Poetyckim przekładem ostatniego tomu zajął się już Silvano De Fanti.

Pietro Marchesani i Wisławę Szymborską łączyła szczególna więź: „Lubię ją, a ona lubi mnie” (Małyszkiwicz 2013) – zdradził tłumacz w ostatnim swoim wywiadzie w 2011 roku z Anną Małyszkiwicz. Przyjaźnili się, a jej poczucie humoru urzekło Marchesaniego. Gdy przynosił jej nowy tomik, ona go otwierała, szukała wiersza i prosiła o przeczytanie po włosku. Słuchała uważnie, sprawdzała rytmikę, po czym mówiła: „Wiesz Pietro, po włosku podoba mi się bardziej niż po polsku” (Małyszkiwicz 2013).

W 2023 roku w programie Polskiego Radia „Dwójka” w cyklu *Rozmowy po zmroku* została wyemitowana audycja *Wszelkie wypadki Wisławy Szymborskiej* (Gacek 2023). Powstała z okazji roku Wisławy Szymborskiej ustanowionego przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej w 100. rocznicę urodzin poetki. W nagraniu można usłyszeć wypowiedzi tłumaczy. Biserka Rajcić, Clare Cavanagh, Piotr Kamiński,

Abel Murcia Soriano, a z nagrań archiwalnych – Karl Dedecius i Pietro Marchesani – opowiedzieli o jej popularności w swoich krajach oraz o wyzwaniach, jakie postawiła przed nimi poezja noblistki. Prowadząca audycję Dorota Gacek przytoczyła informację, że w sumie ok. 150 tłumaczy zajmowało się przekładami utworów Szymborskiej na blisko 50 języków.

Z wypowiedzi tłumaczy jednoznacznie wybrzmiewała opinia, że na pierwszy rzut oka poezja Szymborskiej może się wydawać łatwa do przełożenia. W praktyce jednak okazuje się niezwykle wymagająca, złożona i skomplikowana. W jej twórczości bowiem pojawiają się nieprzekładalne figury stylistyczne czy gry językowe (Gacek 2023). „Każdy z nas znajdzie tam swój język, ale jednocześnie jest on intelektualnie dosyć skomplikowany i zawsze problematyczny” – mówił Marchesani (Gacek 2023).

Marchesani przetłumaczył nawet wiersze, które Szymborska uznawała za nieprzetłumaczalne, odrzucone przez tłumaczy w innych krajach, np. *Koloratura* czy *Moralitet leśny*. Nad tym ostatnim Marchesani pracował nieprzerwanie cztery miesiące, a wydawnictwo, mimo terminów, cierpliwie czekało. Niemałym problemem było także przetłumaczenie wiersza *Urodziny*. Tłumacz wspominał: „Często byłem na nią wściekły i mówiłem jej: »jak można napisać coś takiego, nie myśląc o tym, kto to ma przetłumaczyć«” (Małyszkiwicz 2013).

W artykule *Substytucja jako narzędzie tłumacza poezji. Pietro Marchesani i poezja Wisławy Szymborskiej* Katarzyna Misiewicz tak to podsumowuje:

[...] tłumaczenie poezji jest procesem bardzo złożonym, wymagającym od tłumacza wielu zróżnicowanych kompetencji, w tym przede wszystkim niezwykle wyczułonego słuchu poetyckiego. Wszystkie te cechy posiada Pietro Marchesani, jeden z najlepszych tłumaczy na język włoski na świecie. Popularność Wisławy Szymborskiej we Włoszech wynika przede wszystkim z wysokiej jakości jego przekładów. Marchesani wybiera odpowiednie strategie translatorskie, nie bojąc się przekształcać wierszy, aby pozostać im jak najwierniejszym. Świadomie i umiejętnie stosuje transformacje leksykalne, gramatyczne, stylistyczne i metryczne, dzięki którym przełamuje bariery językowe i kulturowe. Przenosi do języka włoskiego złożoność stylu Szymborskiej, bogatego w różnorodne figury retoryczne, nasyconego ironią i komizmem. Jego tłumaczenia brzmią po włosku tak naturalnie, że wydają się napisane przez Szymborską właśnie w tym języku (Misiewicz 2018: 38).

Marchesani twierdził, że poezję, którą się przekłada, trzeba kochać, bo inaczej nie da się jej tłumaczyć. Mówił o tym we wspomnianym wywiadzie:

W jej wierszach każdy może się rozpoznać. Ja sam, tłumacząc je, myślę sobie: jak to możliwe, że ona tak dobrze mnie zna? Jak to się dzieje, że opisuje moje uczucia,

moje życie. Poza tym Szymborska jest zawsze antyideologiczna, ma zawsze poczucie miary. Szuka równowagi. I nieustannie zaskakuje (Małyszkiwicz 2013).

W audycji zaś wyraża swoje uznanie dla poezji noblistki: „Ona posiada głęboką kulturę literacką, ale to nie jest poezja literacka. Nie jest napisana dla literatów. Nie jest napisana dla literatury. To jest napisane dla ludzi i dla życia” (Gacek 2023 online). Z pewnością głównie dzięki Marchesaniemu Włochy są krajem, w którym przetłumaczono wszystkie wiersze Szymborskiej.

Na szczególną uwagę zasługują również włoscy poloniści, którzy znacząco przyczynili się do popularyzacji twórczości Szymborskiej w tym kraju. Wśród nich wymienić można Luigi Marinello, Andreę Ceccherello oraz Giovannę Tomassucci. Marinelli i Ceccherelli to autorzy książki *Szymborska. Alfabet świata*, która jest znakomitym leksykonem podzielonym na 21 rozdziałów prezentujących zagadnienia poetyki noblistki. Ceccherelli w 2008 roku wygłaszał słowo wstępne na spotkaniu z poetką na jednym z sycylijskich uniwersytetów. Obaj autorzy współorganizowali także wiele innych wydarzeń jej poświęconych, m.in. byli pomysłodawcami spektaklu *Posłuchaj, jak prędko bije mi Twoje serce* (tytuł to wers pochodzący z wiersza *Wszelki wypadek*) w reżyserii Sergio Maifrediego. Przedstawienie zawiera wiersze i fragmenty korespondencji z Kornelem Filipowiczem.

Ceccherelli był też kuratorem wystawy w Muzeum Palazzo Poggi w Bolonii poświęconej kolażom poetki (2023). Przełożył jej biografię autorstwa Anny Bikont i Joanny Szczęsnej *Pamiętkowe rupiecie* (2015), a także książkę Michała Rusinka *Nic zwyczajnego* (2019). Z kolei prof. Tomassucci prowadziła w 2007 roku spotkanie z Szymborską na Scuola Normale Superiore w Pizie. Była m.in. organizatorką konferencji w tym mieście poświęconej autorce *Nic dwa razy* i recepcji jej poezji, zorganizowanej z okazji 20-lecia przyznania poetce Nobla. Dostępny jest tom konferencyjny pt. *Szymborska, la gioia di leggere. Lettori, poeti, critici* (Bremer/Tomassucci 2016). Znajdziemy w nim teksty krytyków literackich, polonistów, tłumaczy czy poetów – przyjaciół Szymborskiej, m.in. Alfonso Berardinello, Donatelli Bremer, Ewy Lipskiej lub Piotra Mikołajskiego. Dwa teksty Tomassucci znajdujące się w tej publikacji dostępne są także w języku polskim. Wydano je w „Nowej Dekadzie Krakowskiej” oraz w „Przestaniach Teorii”. To dzięki zaangażowaniu tych włoskich polonistów Szymborska przestała być nieznana.

Sama poetka odwiedzała Włochy kilkakrotnie, m.in. na zaproszenie ówczesnego dyrektora Instytutu Polskiego w Rzymie Jarosława Mikołajewskiego. Była w Italii w 2007 roku (Rzym, Toskania), 2008 (Sycylia) oraz 2009 (Bologna i Udine). Każdy z pobytów trwał od ośmiu do dziewięciu dni. Zapisem tych podróży jest reportaż Katarzyny Kolendy-Zalewskiej, który ukazał się w TVN. Po nim stacja

postanowiła nagrać film dokumentalny o poetce (Rusinek 2023). Ten dokument pokochano także we Włoszech, a o prawa do pokazania go ubiegały się ośrodki kulturalne z całej Italii. Należy wspomnieć również o dwóch wcześniejszych wizytach Szymborskiej na Półwyspie Apenińskim i spotkaniach z nią w Teatrze Valle w Rzymie (2003) oraz na targach książki w Turynie (2005). Oba wpisały się również w historię włoskiego „szymborkszizmu”.

W wyjątkowy sposób zostanie zapamiętany pobyt poetki w 2009 roku. Wtedy to Szymborska gościła na Uniwersytecie Bolońskim. Aula Magna, która ma 1000 miejsc, wypełniona była przez 1500 osób, które przyszły na spotkanie. Ponad 1000 kolejnych fanów noblistki niestety musiało pozostać przed aulą i mierzyć się z rozczarowaniem. „Spotkanie zapisano w kronikach jako największe bodaj spotkanie z poetką w powojennej historii Włoch” (Mikołajewski 2019: 19). Obecny na tym spotkaniu Umberto Eco przeczytał wtedy jej wiersz *Możliwości*:

Wolę kino.
Wolę koty.
Wolę dęby nad Wartą.
Wolę Dickensa od Dostojewskiego.
Wolę siebie lubiącą ludzi niż siebie kochającą ludzkość.
Wolę mieć w pogotowiu igłę z nitką.
Wolę kolor zielony [...] (Szymborska 2023: 446).

Na koniec Eco dodał jeszcze jeden wers: „Wolę Wisławę Szymborską”. Nagranie upamiętniające tę chwilę dostępne jest w sieci (Eco 2009).

Za punkt zwrotny w budowaniu rozpoznawalności poetki we Włoszech można uznać wydanie przez Adelphi niemal kompletnego zbioru wierszy *Radość pisania* (*La gioia di scrivere*) w 2009 roku. Doczekał się on dotychczas 21 wznowień. Warto sięgnąć do recenzji tego tomiku znajdującego się na stronach internetowych np. księgarni Feltrinelli, która należy do największych włoskich sieci księgarni i ma także sklep internetowy. Można tam znaleźć następujące recenzje: „*Duża liczba, Cebula* i *Drobne ogłoszenia* to wiersze, które zrobiły na mnie największe wrażenie. Jeśli nowoczesność ma na nowo nauczyć się czytać poezję, musimy zacząć od Wisławy Szymborskiej”, „775 stron, na których każda linijka jest niezbędna”, „Potrafi przełamać bariery i dać czytelnikom inny punkt widzenia na to, co nas otacza” (Feltrinelli online). Są one potwierdzeniem, że Włosi czują Szymborską i nie jest ona jedynie poetką wtajemniczonych.

Uzasadniając popularność noblistki w sieci, warto przywołać informację z recenzji dziennikarki Roberta Scorraneze z 2015 roku o tym, że na Twitterze co godzinę ktoś publikuje cytaty z jej wiersza (Scorraneze 2015: 32).

Kolejnym krokiem do dzisiejszego sukcesu poetki był epizod podczas programu *Che tempo che fa?*, który nazywany jest „efektem Saviano”. Kilka dni po śmierci Szymborskiej, 5 lutego 2012 roku, Roberto Saviano, włoski pisarz i dziennikarz, znany z bestsellerowej książki *Gomorra – podróż po imperium kamorry*, wystąpił, trzymając w ręku antologię wydaną przez Adelphi, i analizował fragment wiersza *Wszelki wypadek* (Savio 2024), który ponad dekadę później stał się tytułem spektaklu w reżyserii Sergio Maifrediego. Jeszcze tej samej nocy sprzedano 800 egzemplarzy *Radości pisania*, a w ciągu kilku kolejnych dni wydawnictwo sprzedało dwa dodruki po 15 tys. egzemplarzy każdy (Ajres 2023).

Ważną rolę w popularyzowaniu wiedzy o poetce odgrywa też prasa. Muriel Anselmi z Uniwersytetu Padewskiego napisała pracę magisterską o Szymborskiej, w której podała liczbę wzmianek o noblistce w najważniejszych włoskich dziennikach: „124 artykuły w »Corre della sera« w latach 1994–2012, »Repubblica« 210 w latach 1994–2005, ponad 50 w »Sole 24ore« (Marinelli 2013: 16). Gazeta „Corre della Sera” w 2011 roku sprzedawała także za symboliczne 1,5 euro antologię Szymborskiej *Pochwała snów* jako pierwszy tom z serii „Wiek Poezji”, a w 2023 roku wydała antologię *Księga zdarzeń zawsze otwarta w połowie* w ramach serii „Poezja Należy do Wszystkich”. Na łamach tej gazety rozgorzała słynna dyskusja pod hasłem „mniej Sanguinettiego, więcej Szymborskiej”, sformułowanym przez krytyka Carla Carabbę. Dotyczyła ona antologii 13 młodych pisarzy włoskich i ich wzorców literackich.

Fenomen Szymborskiej we Włoszech nie sprowadza się jedynie do rekordowej sprzedaży jej tomików poetyckich. Noblistka obecna jest w każdej dziedzinie kultury – w filmie, a nawet w popowych piosenkach. Stała się także postacią wykorzystywaną w rozgrywkach politycznych. Napisał o tym Mikołajewski w jednym z artykułów: „13 marca zdarzyło się coś, co wyniosło sławę Wisławy Szymborskiej na poziom kultu” (Mikołajewski 2013: 19). Dziennik „Corriere della Sera” opublikował zdjęcie ówczesnej minister pracy w rządzie włoskim Elsy Fornero, która pojawiła się na trudnych negocjacjach z różową bransoletką. Widniały na niej słowa z wiersza Szymborskiej *Portret kobiecy*: „To łatwe, niemożliwe, warte próby”. Zapoczątkowało to modę na personalizowane bransoletki z fragmentami jej wierszy. Fornero wróciła do słów poetki też w wywiadzie w 2018 roku i zacytowała je ponownie, mówiąc, że uczyniła z nich motto swojej pracy w rządzie (Fornero 2018).

Muzycy oraz reżyserzy również ulegli „szymborksizmowi”. Słowa wiersza *Nic dwa razy* znalazły się w piosence Jovanottiego (Jovanotti 2005), a Roberto Vecchioni – włoski wykładowca, kompozytor, pisarz i piosenkarz zadedykował jej utwór *Wisława Szymborska* (Vecchioni 2013 online). Zaprzyjaźniony z poetką

Ferzan Özpetek, włoski reżyser tureckiego pochodzenia, w swoich filmach także złożył hołd poetce. W *Cuore sacro* z 2005 roku z torby złodziejki wypada tomik wierszy Szymborskiej, zaś film z 2012 roku (*Magnifica presenza*) otwiera dedykacja dla poetki, która zmarła kilka miesięcy wcześniej.

Życie Szymborskiej stało się kanwą powieści o niej w formie komiksu. Jego autorką jest włoska graficzka Alice Milani. Powieść nazywa się tak jak wers z poezji noblistki *Si da il caso che io sia qui*, czyli „Tak się zdarzyło, że jestem” (Leszczyńska 2015). Na 144 kartach Milani przybliżyła jej postać (zob. fot. 1¹).



Fot. 1. Książka Alice Milani w mieszkaniu Szymborskiej przy ul. Piastowskiej w Krakowie.
Zdjęcia ze zbiorów własnych (maj 2023)

Ważną przestrzenią, która rozbudza zainteresowanie poezją Szymborskiej, są fascynacje włoskich poetów i pisarzy jej twórczością. Franco Magrelli w książce *Che cos'è la poesia? (Czym jest poezja?)* przywołuje słowa z wiersza *Możliwości*: „Wolę śmieszność pisania wierszy/ od śmieszności ich nienapisania”. Miały one dla niego znaczenie terapeutyczne, wyzwalając poetę ze wstydu, który nosił w sobie od lat 70. XX wieku, gdy pisał poezję zaangażowaną politycznie (Fornari 2024: 117).

Szymborska jest mocno zakorzeniona w twórczości Vivian Lamarque. Zadeedykowała ona poetce dwa wiersze. Ich tytuły *Preferisto Szymborska I* (Lamarque 2016b) i *Preferisto Szymborska II* (Lamarque 2016a) z pewnością

¹ Na zdjęciu widoczny jest salon, który pozostał niemal niezmienny od czasów, gdy mieszkała w nim poetka. Widać także stół, przy którym odbywały się słynne loteryjki, oraz okienko łączące salon z kuchnią, przez które Szymborska podawała Miłoszowi własnoręcznie przygotowane zraziki.

nawiązują do słów Umberto Eco, którymi zakończył w Bolonii w 2009 roku czytanie wiersza *Możliwości*, a mianowicie: „Preferisto Szymborska”, czyli „Wolę Szymborską”. W obu utworach znajdujemy liczne upodobania podmiotu lirycznego: „Wolę książki w miękkiej oprawie/ Wolę wiersze, które są zrozumiałe”, „wolę Szymborską nad Wartą/ która woli kraje podbite niż podbijające”, „Wolę psy od kotów i koty od psów”, „Wolę oczy psów, ich uszy bez nieporozumień”, „Wolę słowo »śmiać się«, wolę słowo »plakać«, które po polsku brzmią mniej więcej jak »smiac« i »plakac«”. Pierwszy kończy poetka żartobliwie: „Wolę Szymborską, której wiersz splagiatowałam (a także następny)”².

Na Festiwalu *inQuiete* w Rzymie 7 października 2018 roku odbył się wieczór poświęcony noblistce. Prelegentami byli wspomniana Lamarque oraz inny włoski poeta Franco Marcoaldi (Palumbo 2018). Ten ostatni wspaniale określił, w czym jego zdaniem tkwi fenomen poezji Szymborskiej, a mianowicie w „mieszance rozpaczy i zachwytu: żyje wewnątrz tego oksymoronu”, jej „poezja jest formą ekspresji, która najbardziej skłania do rozważenia możliwości cudu” w drobnych, codziennych rzeczach. To dzięki temu poezja ta ma „niesamowitą zdolność dotarcia do wszystkich na wzrastających poziomach głębokości” (Palumbo 2018). Lamarque i Marcoaldi podkreślili, że żałują, iż nie mieli okazji spotkać się z tą, którą Marcoaldi nazywa „Panią z Krakowa”. Brak ten przekształcił się dla nich obojga w potrzebę złożenia jej hołdu w swoich utworach.

Inspiracji i odniesień do rozważań szukają w Szymborskiej nie tylko poeci i pisarze. Wiersz *Tortura* jest elementem wstępu do książki Donatelli Di Cesare o tym samym tytule, w której autorka przedstawia krytyczne spojrzenie na tortury we wszystkich ich wymiarach. Refren wiersza stał się tytułem międzynarodowej konferencji w 2018 roku zorganizowanej przez Stowarzyszenie „Franco Bricola” na Uniwersytecie w Ferrarze – *Nic się nie zmieniło? Refleksje o torturach* (Stortoni/Castronuovo 2019). Wiersz ten wybrzmiał również podczas programu telewizyjnego *Propaganda live*. Recytował go aktor Valerio Mastandrea. Była to akcja dążąca do ujawnienia prawdy w sprawie morderstwa młodego doktoranta, który został porwany i niewyobrażalnie torturowany (Mastandrea 2019).

W poruszającym i w bolesnym wymiarze został użyty wspomniany już w artykule wers z wiersza *Wszelki wypadek*. Benedetta Tobaga zatytułowała swoją powieść *Jak prędko bije mi Twoje serce* (Tobaga 2015). Opowiada w nim historię swojego ojca, dziennikarza gazety „Corriere della Sera”, który został zamordowany w wieku 33 lat przez terrorystów, kiedy ona miała zaledwie 3 lata. Tobago

² Przytaczam przetłumaczone samodzielnie jedynie wybrane frazy wiersza.

podejmuje próbę rekonstrukcji publicznej i prywatnej postaci ojca. To historia, w której „bije serce” jej rodzica na nowo.

Warta uwagi jest historia ulicznego poety Antonio Melisa z 2012 roku (Mantengoli 2012). Urodzony na Sardynii pisarz żył jako wędrowny artysta. W Wenecji w 2012 roku rozłożył stolik, na którym umieścił skrzynkę z napisanymi przez siebie wierszami. Następnie rozdawał je przechodniom, prosząc o wsparcie. Jednak policja zarekwirowała koszyk, zabierając wiersze i grożąc konsekwencjami finansowymi w wysokości 2500 euro, gdyż Melis nie miał pozwolenia na zajmowanie publicznej przestrzeni. Poeta mówił: „Nie prosiłem państwa o pieniądze i nie chcę, żeby ono mnie o nie prosiło, bo ja ich nie mam i żyję z godnością, prosząc o datkę i dając w zamian wiersz. Wolność jest bezcenna, a ja żyję w ten sposób od 38 lat, nikomu nie przeszkadzając” (Mantengoli 2012). Fakt ten wzbudził zakłopotanie zastępcy burmistrza Sandro Simionato, który natychmiast przeprosił. W ramach przeprosin obiecał podarować Melisowi książkę Szymborskiej *Przemówienie w biurze rzeczy znalezionych*.

Ciekawostką pokazującą, że słowa poetki są uniwersalne i bliskie również codzienności jest fakt przytoczenia fragmentu jej wiersza przez gazetę o tematyce sportowej. Najważniejszy dziennik na półwyspie „La Gazzetta dello Sport” z nakładem ponad 500 tys. egzemplarzy, chcąc przełamać złą passę podczas Mistrzostw Europy w piłce nożnej, zacytował fragment utworu *Nic dwa razy*: „Nic dwa razy się nie zdarza/ i nie zdarzy” i faktycznie sytuacja nie powtórzyła się. Wyjątkowy też był 2023 rok, kiedy przypadała 100. rocznica urodzin poetki. We Włoszech odbyły się liczne wystawy, spotkania i konferencje poświęcone Szymborskiej. 27 marca odbyła się w Rzymie premiera wspomnianego już w tym artykule spektaklu *Posłuchaj jak mi prędko bije Twoje serce* z udziałem aktorki Maddaleny Crippa. Był on wystawiany w wielu włoskich miastach, m.in. w Mediolanie i Genui.

Dużym przedsięwzięciem stała się wystawa w Muzeum Sztuki Współczesnej „Villa Croce” w Genui *Wisława Szymborska. Radość pisania* przygotowana przez gminę Genua i Teatro Pubblico Ligure. Można ją było oglądać od połowy czerwca do początku września, a później jeszcze w Bolonii i Mediolanie. Zawierała 85 oryginalnych kolaży poetki. Wersy jej wierszy, fragmenty notesu oraz niektóre kolaże odtworzono też na ścianach, co sprawiało, że można mówić o immersyjnym wrażeniu.

W Bolonii odbył się *Szymborska Festival* (12–14 czerwca 2023 r.). Towarzyszyły mu seminaria poświęcone twórczości poetki oraz prelekcja filmu Katarzyny Kolendy-Zalewskiej. Zaprezentowano także pierwszy zbiór opowiadań Kornela Filipowicza po włosku. Wydarzenia organizowano „przy kompletnym

udziale publiczności. Nie ma zazwyczaj ani jednego wolnego miejsca”, wspominał Ceccherelli (Kobyliński 2023 online). W gmachu biblioteki Salaborsa na Piazza Maggiore 14 czerwca spotkali się m.in. Michał Rusinek i Jarosław Mikołajewski w dialogu z Andream Ceccherellim. Tematem spotkania stał się *Portret z pamięci*, czyli wspomnienia o poetce.

Na Uniwersytecie Rzymskim „La Sapienza” od 20 do 22 listopada 2023 roku odbywała się międzynarodowa konferencja *Szyborska e.*, natomiast w Domu Literatury 21 listopada podczas spotkania pod hasłem *Szyborska i inne wiersze* zaprezentowały włoskie poetki: Antonella Anedda, Maria Grazia Calandrone, Annalisa Comes, Carmen Gallo, Laura Pugno. W ramach tej inicjatywy w Instytucie Polskim zorganizowano z kolei koncert *Ella w niebie*. To tytuł wiersza Szyborskiej, dedykowany uwielbianej przez nią Elli Fitzgerald. Przed włoską publicznością wystąpiła wokalistka Silvia Manco.

Warto zauważyć, że po wpisaniu w Google.it: „Szyborska centenario del compleanno” („Szyborska setna rocznica urodzin”) pojawiają się dziesiątki informacji o mniejszych wydarzeniach i gestach z okazji tej rocznicy. Gdyby pokusić się o stworzenie mapy Włoch z zaznaczonymi wydarzeniami w 2023 roku na cześć Szyborskiej, to nie byłoby na niej pustego miejsca. Wieleść tych inicjatyw jest zadziwiająca.

Pytania o poezję Szyborskiej podczas mojej kwerendy w lipcu 2024 roku w księgarni w Weronie, Wenecji i Padwie przynosiły za każdym razem odpowiedź twierdzącą. W Weronie w Libreria Mondadori wybór był najokazalszy (zob. fot. 2).



Fot. 2. Tomiki poezji Szymborskiej w księgarni w Weronie.
Zdjęcie ze zbiorów własnych (lipiec 2024)

„Zbiorowe zauroczenie” (Scorrane 2015: 32) trwa, a fenomen noblistki nie blaknie. „Badanie obecności Szymborskiej we Włoszech to osobliwe zajęcie; otwierają się coraz to nowe drzwi, materiał się rozgałęzia, jakby recepcja twórczości podlegała nieustannemu ruchowi do przodu, który jest jedną z cech jej poetyki” (Fornari 2024: 113) – pisze profesor Francesca Fornari z Uniwersytetu Ca’ Foscari w Wenecji. W wywiadzie udzielonym „Well. pl” (Kobyłański 2023) Andrea Ceccherelli na pytanie o odbiór twórczości Szymborskiej dziś, zdradza, że powstają badania poświęcone jej wpływowi na współczesną włoską poezję. To wszystko dowodzi, że Szymborska była bardzo potrzebna Włochom i literaturze włoskiej.

Bibliografia

- Ajres, A. (2023), *Wisława Szymborska we Włoszech*. Przel. Kursa, M. Gazzetta Italia (18 listopada). <https://www.gazzettaitalia.pl/pl/wislawa-szymborska-we-wloszech/> [dostęp: 2.09.2024].
- (b.a.) (2023), *Conferenza “Ad alcuni piace la poesia – Incontro con Wisława Szymborska”*. Città di Venezia. Centro Culturale Candiani (29 Marzo). <https://www.comune.venezia.it/it/content/conferenza-ad-alcuni-piace-la-poesia-incontro-wislawa-szymborska> [dostęp: 7.09.2024].
- (b.a.) (2024), *“COMPLEANNO” per il centenario della poetessa Wisława Szymborska*. Arte e Luoghi (9 Febbraio). <https://arteuoghi.it/index.php/2024/02/09/compleanno-per-il-centenario-della-poetessa-wislawa-szymborska/> [dostęp: 7.09.2024].
- Bremer, D./Tomassucci, G. (2016), *Szymborska, la gioia di leggere*. Pisa: Pisa University Press.
- Eco, U. (2009), *Umberto Eco reading “Possibilities” by Wisława Szymborska*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=b4fFvQiWUqY> [dostęp: 2.09.2024].
- Feltrinelli (b.d.), Recensioni. <https://www.lafeltrinelli.it/gioia-di-scrivere-tutte-poesie-libro-wislawa-szymborska/e/9788845924002?queryId=8844bc232b7faf8346774864d160cdc#cc-anchor-revisioni> [dostęp: 7.09.2024].
- Fornari, F. (2024), *„Zbiorowe zauroczenie”. Notatki o Szymborskiej we Włoszech*. Teksty Drugie 1: 112–129.
- Fornero, E. (2018), *Servire il proprio Paese, lontano dai semplicismi*. Aggiornamenti Sociali (16 Febbraio). <https://www.aggiornamentisociali.it/articoli/elsa-fornero-servire-il-proprio-paese-lontano-dai-semplicismi/> [dostęp: 2.09.2024].
- Gacek, D. (2023), *Wszystkie wypadki Wisławy Szymborskiej*. Audycja radiowa z 25.09.2023, Program Drugi Polskiego Radia. <https://www.polskieradio.pl/8/2222/Artykul/3248595,Szymborska-w-obcych-jezykach-150-tlumaczy-przelozyl-poezje-noblistki-na-50-jezykow> [dostęp: 3.10. 2024].
- Incanto e disperazione. Opere e giorni di Wisława Szymborska (2023), <https://www.raiplaysound.it/playlist/incantoedisperazioneoperegiornidewisawaszymborska> [dostęp: 7.09.2024].
- Jovanotti L. (2005), *Buon sangue*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=3SwEpo8kp3s> [dostęp: 2.09.2024].
- Kobyłański, T. (2023), *WELL TALK: Dlaczego Włosi tak kochają Szymborską?* Rozmowa ze znawcą polskiej poezji Andrea Ceccherellim. Well.pl (27 października). https://www.well.pl/art_culture/142/well_talk_dlaczego_wlosi_tak_kochaja_szymborska_rozmowa_ze_znawca_polskiej_poezji_andrea_ceccherellim,12984.html [dostęp: 2.09.2024].
- Kruszyńska, A. (2024), *Fabio Troisi z Włoskiego Instytutu Kultury: Wisława Szymborska jest najczęściej czytana we Włoszech poetką*. PAP. Polska Agencja Prasowa (25 kwietnia). <https://>

- www.pap.pl/aktualnosci/fabio-troisi-z-wloskiego-instytutu-kultury-wislawa-szymborska-jest-najczesciej-czytana [dostęp: 2.09.2024].
- Lamarque, V. (2016a), *Preferisco Szyborska II*. Internopoesia (16 Maggio). <https://internopoesia.com/2016/05/16/vivian-lamarque-2/> [dostęp: 2.09.2024].
- Lamarque, V. (2016b), *Spazio Poesia*. Facebook. https://www.facebook.com/spaziopoesia/posts/vivian-lamarque-legge-wislawa-szymborskaper-il-ciclo-poeti-che-leggono-poetioggi/1541741056129133/?locale=it_IT [dostęp: 2.09.2024].
- Leszczyńska, A. (2015), „*Wisława Szymborska. Tak zdarzyło się, że jestem*”. *Oto powieść graficzna o życiu noblistki*. Viva (9 grudnia). <https://viva.pl/ludzie/newsy/we-wloszech-ukazala-sie-powieśc-graficzna-o-zyciu-wislawy-szymborskiej-95800-r1/> [dostęp: 2.09.2024].
- Małyszkievicz, A. (2013), *La poesia non può essere amata per descrizione*. Intervista inedita a Pietro Marchesani (Genova, 8.06.2011). pl.it / rassegna italiana di argomenti polacchi 4: 317–332. https://www.academia.edu/8868689/MALYSZKIEWICZ_A_La_poesia_non_pu%C3%B2_essere_amata_per_descrizione_Intervista_inedita_a_Pietro_Marchesani_in_pl_it_Rassegna_italiana_di_argomenti_polacchi_2013_pp_317_329 [dostęp: 2.09.2024].
- Mantengoli, V. (2012), *Ma le poesie non fanno male*. La Nuova (19 Settembre). <https://nuovavenezia.gelocal.it/venezia/cronaca/2012/09/19/news/ma-le-poesie-non-fanno-%20male-1.5716737> [dostęp: 2.09.2024].
- Marinelli, L. (2013), *Jarmark cudów, czyli Szymborska (i szymborsizm) we Włoszech*. Przeł. Woźniak, M. Nowa Dekada Krakowska 4/5 (8/9): 6–17.
- Mastandrea, V. (2019), *Torture*. La7 (25 Gennaio). <https://www.la7.it/propagandalive/video/valerio-mastandrea-per-giulio-regeni-25-01-2019-261410> [dostęp: 2.09.2024].
- Mikołajewski, J. (2013), *Eco Szymborskiej – dwa słowa o jej obecności we Włoszech*. Nowa Dekada Krakowska 4/5 (8/9): 18–21.
- Misiewicz, K. (2018), *Substytucja jako narzędzie tłumacza poezji. Pietro Marchesani i poezja Wisławy Szymborskiej*. *Translatorica & Translata* 1: 29–38. DOI: 10.18778/2544-9796.01.03.
- Palumbo, Ch. (2018), *inQuiete Festival di scrittrici #14. Marcoaldi e Lamarque, omaggio vivente a Wisława Szymborska*. Art A Part of Culture (9 Ottobre). <https://www.artapartofculture.net/2018/10/09/inquiete-festival-di-scrittrici-14-marcoaldi-e-lamarque-omaggio-vivente-a-wirslawa-szymborska/> [dostęp: 2.09.2024].
- Ranocchi, E. (2016), *Szyborska we Włoszech. Księga zbiorowa z okazji dwudziestolecia przyznania Nobla poetce*. *Przestrzenie Teorii* 26: 291–294. DOI: 10.14746/pt.2016.26.20.
- Rusinek, M. (2023), *Nic zwyczajnego. O Wisławie Szymborskiej*. Kraków: Znak.
- Saviano, R. (2024), *La poesia di W. Szymborska*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=WjKPktUVvks> [dostęp: 2.09.2024].
- Scorrane, R. (2015), *La poetessa dei collage che ha anticipato i tweet*. *Corriere della Sera*. Sette (13 Febbraio): 30–32.
- Stortoni, L./Castronuovo, D. (eds.) (2019), *Nulla è cambiato?: riflessioni sulla tortura*. Bologna: Bologna University Press.
- Szyborska, W. (2023), *Możliwości*. W: tejże, *Wiersze wszystkie*. Kraków: Znak: 446–447.
- Tobaga, B. (2015), *Come mi batte forte il tuo cuore*. Triest: Einaudi.
- Tomassucci, G. (2016), *Niektórzy lubią Szymborską*. Przeł. Woźniak, M. Nowa Dekada Krakowska 28/6: 42–47.
- Vecchioni, R. (2013), *Wisława Szymborska*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=OMVBeEJ253E> [dostęp: 2.09.2024].
- Wyka, M. (2013), *Od redakcji*. Nowa Dekada Krakowska 4/5 (8/9): 5.